התכלת פרק רביעי מנחות

תנא אזאת תורת העולה ריבה סמיך ליה תני רבה בר בר חנה קמיה דרב [א]כבשי עצרת ששחטן לשום אילים כשרין ולא עלו לבעלים לשום חובה אמר ליה רב עלו ועלו אמר רב חסדא מסתברא מילתיה דרב בכסבור אילים ושחטן לשום כבשים שהרי כבשים לשום כבשים נשחטו אבל כסבור [ב]אילים ושחטן לשום אילים לא עקירה בטעות הויא עקירה (א)ורבה אמר עקירה בטעות לא הויא עקירה אמר רבא (א) [ג]ומותבינן אשמעתין [ד]הכהנים שפיגלו במקדש [ה]מזידין חייבין הא שוגגין פטורין ותני עלה פיגולן פיגול היכי דמי אילימא דידע דחטאת היא וקא מחשב בה לשום שלמים האי שוגגין מזידין הוו אלא לאו דכסבור שלמים הוא וקא מחשב בה לשום שלמים וקתני פיגולן פיגול אלמא עקירה בטעות הויא עקירה אמר לי' אביי לעולם דידע דחטאת היא וקא מחשב בה לשום שלמים ובאומר מותר מתיב ר' זירא [ו]ר' שמעון אומר כל מנחות שנקמצו שלא לשמן כשרות ועלו לבעלים לשום חובה שאין המנחות דומות לזבחים שהקומץ מחבת לשום מרחשת מעשיה מוכיחין עליה שהיא מחבת חרבה לשום בלולה מעשיה מוכיחין עליה שהיא חרבה אבל בזבחים אינו כן שחיטה אחת לכולן קבלה אחת לכולן זריקה אחת לכולן היכי דמי אילימא דידע דמחבת היא וקא קמיץ לה לשום מרחשת כי מעשיה (א) מוכיחין מאי הוי הא מיעקר קא עקיר לה אלא לאו דכסבור מרחשת היא וקא קמיץ לה לשום מרחשת וטעה דהכא הוא דמעשיה מוכיחין עליה הא בעלמא עקירה בטעות הויא עקירה אמר ליה אביי לעולם דידע דמחבת היא וקא קמיץ לה לשום מרחשת ודקא אמרת כי מעשיה מוכיחין עליה מאי הוי רבא לטעמיה דאמר רבא [ז]מחשבה דלא מינכרא פסל רחמנא מחשבה דמינכרא לא פסל רחמנא: **מתני'** התמידין [ח]אין מעכבין את המוספין ולא המוספין מעכבין את התמידין ולא המוספין מעכבין זה את זה [ט]לא הקריבו כבש בבוקר יקריבו בין הערבים אמר ר' שמעון אימתי בזמן שהיו אנוסין או שוגגין אבל אם היו מזידין ולא הקריבו כבש בבוקר לא יקריבו בין הערבים [י]לא הקטירו קטורת בבוקר יקטירו בין הערבים אמר רבי שמעון וכולה היתה קריבה בין הערבים שאין [כ]מחנכין את מזבח הזהב אלא בקטורת הסמים [ל]ולא מזבח העולה אלא בתמיד של שחר ולא את השולחן [מ]אלא בלחם הפנים בשבת [נ]ולא את המנורה אלא בשבעה נרותיה בין הערבים: **גמ'** בעא מיניה ר' חייא בר אבין מרב חסדא [ס]ציבור שאין להן תמידין ומוספין אי זה מהן קודם היכי דמי אילימא תמידין דיומיה ומוספין דיומיה פשיטא תמידין עדיפי דהוו להו (ג) תדיר ומקודש אלא תמידין דלמחר ומוספין דהאידנא (ג) תמידין עדיפי שכן תדיר או דלמא מוספין עדיפי דהוו להו מקודש אמר ליה תניתוה התמידין אין מעכבין את המוספין ולא המוספין מעכבין את התמידין ולא (ד) (את) המוספין מעכבין זה את זה היכי דמי אילימא דאית ליה ולקדם והתניא (ה)מנין שלא יהא [ע]דבר קודם לתמיד של שחר ת"ל [פ]וערך עליה העולה ואמר (ט)רבא העולה עולה ראשונה אלא

תנא אזאת תורת העולה ה] **קאי.** תורה אחת לכל העולים שאם עלו לא ירדו במסכת נדה בפרק יוצא דופן (דף מ.) והאי דנקט כמה ו] אסמכתא וסימנא בעלמא: **לשום אילים.** דאמר הריני שוחטן לשום אילים: **לבעלים.** לצבור: **עקירה בטעות.** כגון האי דלאי הוה ידע דכבשים נינהו הוה שחיט להו לשם כבשים: **ומותבינן אשמעתין.** אדידיה גופיה קא מותיב: **מזידין חייבין.** לשלם לבעלים דמי קרבן: **פיגולן פיגול.** (ב) דשוגגין ואין צריך לומר למזידין: **ומחשב בהו לשום שלמים.** לאוכלן שני ימים ולילה אחד דהשתא מישב לאכול חטאת חוץ לזמנו דפיגול הוא דדין חטאת יום ולילה: **ובאומר מותר.** לשנות דהיינו שוגגין: **שנקמצו** ז]. מחבת ומרחשת שני כלים הם מחבת ח] צפה ומעשיה קשין ומרחשת עמוקה ומעשיה רכין ט]: **חריבה.** מנחת חוטא דכתיב (ויקרא ה) לא יתן עליה שמן: **ורבא לטעמיה דאמר.** בפרק קמא: **מחשבה דלא מינכרא.** אם הוא מכזב אם לאו פסל רחמנא: **מחשבה דמינכרא.** שהוא מכזב לא פסל רחמנא: **מתני' התמידין אין מעכבין המוספין.** מפרש בגמרא: **וכולה היתה קריבה.** כל ל] המנחה שלם: **שאין מחנכין.** בגמ' מ] מפרש י] מאן דכר שמיה: **אלא בקטורת הסמים.** נ] שלימה של מנה ובין הערבים ובגמ' ס] מפרש מנלן: **גמ' תדיר ומקודש.** תדיר בכל יום ומקודש שהיום יום טוב הוא דאי לאו יום טוב ליכא מוסף ומוספין לא הוו אלא מקודש. לשון אחר תמידין מקודשים קודם מוספים דתמידין קרבי ברישא: **תמידין דלמחר ומוספין דהאידנא.** כגון דיש להם בשבת שני כבשים לצד התמידין וקא מיבעיא ליה אם יקריבם היום למוספין ולא יהו לו יא] תמיד למחר או יניחם לצורך תמיד מחר: **מוספין דהאידנא מקודש נינהו.** דהיום שבת קודש ותמידין דלמחר לא הוו להו מקודש דלמחר חול. ל"א מוספין הוו מקודש קודם תמידין דמוספין יקרבו היום ותמידין לא יקרבו היום עד למחר: **אילימא דאית ליה.** תמידין ומוספין: **ולקדם.** קאמר דאין מעכבין זה את זה דאי בעי תמידין קריב ברישא ואי בעי מוספין מקריב ברישא יב]: **העולה.** משמע העולה תהא ראשונה לכל הקרבנות:

עקירה בטעות הויא עקירה. ל"ע הא דתניא בתוספתא בפרק קמא דזבחים כבשי ציבור ששחטן לשם כבשים ונמצאו אילים עלו לציבור לשם אילים אילים של ציבור ששחטן לשם אילים ונמצאו כבשים עלו לשם כבשים אלמא עקירה בטעות לא הויא עקירה ושמא משום שלמי נדבה קאמר ומנא הוא דלא מפרש יג]: **וקא** ע] **מפרש בה לשלמים.** כלומר לאוכלן שני ימים וכפירוש הקונטרס: **מתיב** ר' זירא ר' שמעון אומר. נראה דר' זירא לית ליה לא כרבה ולא כרב אשי דריש מכילתין (דף ב.) אלא טעמא דנפשיה קאמר כדמשמע ולא מסיק אדעתא קושיא דר"ש אדר"ש וצריך עיון: **תדיר** ומקודש. לשון א' פירש הקונט' ביום קדוש וכן משמע בסוף כל התדיר (זבחים דף צא.) אטו שבת למוסף אהני לתמיד לא אהני וקאת קשה דהתם לא מייתי הא והכא לא מייתי ההיא דהתם ולשון אחר פירש בקונטר' אותו שזמנו עכשיו מיקרי מקודש והא דנקט תמידין דלמחר ומוספין דהאידנא למשמע דתמיד של בין הערבים קודם למוסף והא לא מקודש הוא התם מטעמא אחרינא דהכי קאמר רחמנא כל היכא דאיכא אחד בבוקר עשה שני בין הערבים: **תלמוד** לומר וערך עליה העולה. תימה דבפרק כל התדיר (שם דף פט.) נפקא ליה מדכתיב מלבד עולת הבוקר תעשו את אלה מכלל דתמיד קרב ברישא וי"ל דקרא דהכא איצטריך למנחת חביתין דאע"ג דתדיר וכן משמע בפרק אמר להם הממונה (יומא דף לד.) איברין קודמין למנחה דכתיב וערך עליה העולה ועל כרחך מנחת חביתין קאמר דמנחת נסכים נפקא לן מדכתיב עולה ומנחה כדאיתא לעיל בפירקין (דף מד:) ופר' קמא דתמיד (דף כח:) נמי אמרינן למימרא דחביתין קדמי והתניא וערך וכו' ומהכא גמרינן לכל מיני דמים דקדמי פ] לחביתין דתנן בפ' כל התדיר (זבחים ד' פט.) העופות קודמין למנחות שהללו מיני דמים ואי לא מהכא מנא ליה הא ומיהו קשיא הכא אמאי לא מייתי מתניתין יד] צ] לענין מוספין איירי דאין לומר דהכא איירי דאית ליה ולקדם והתם איירי דלית ליה דהתם נמי איירי דאית ליה דומיא דדם חטאת קודם לדם עולה דתנן התם וי"ל משום דלא יהא דבר קודם משמע טפי עיכובא אייתיה מיהו תימה דבהגוזל קמא (ב"ק דף קי.) תנן הביא ק] אשמו עד שלא הביא גזילו לא יצא ומפרש בגמרא משום דכתיב מלבד איל הכפורים מכלל דכסף ברישא ופריך אלא מעתה מלבד עולת הבוקר הכי נמי דמוספין קרבי ברישא והתניא וערך עליה העולה

מסורת הש"ס

א) גי' רש"ק בכל הסוגיא רבה, ב) [קדושין נ: ושי"נ], ג) [נדרים לו. גיטין נד.], ד) [תוספ' רפ"א זבחים ע:] [לעיל ג:, ה) [לעיל ג:, ו) נ"א של בין הערבים. רש"ק, ז) זבחים נ: ע"ש, ח) ב"ק קית. תמיד כח: פסחים נח: יומא לג., ט) [זבחים קג. כ"מ נז. כתובות קו:], י) נ"א לבסה. רש"ק, כ) [לקמן סג.], ל) נ"א הקטירה וגי' הל"ק המנחה. רש"ק, מ) [לקמן נ.], נ) של מנה שלימה. רש"ק, ס) [שם], ע) נ"א מחשב. רש"ק, פ) למנחות דקמן. רש"ק, צ) דהתם דלענין. רש"ק, ק) גזלו עד שלא הביא אשמו יצא. רש"ק.

תורה אור השלם

1. וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים: ויקרא ו ה

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רבא לשמעתי' דו ומותבינן אשמעתיה הכהנים: (ב) רש"י ד"ה פיגולן פיגול בשוגגין וכו' במזידין הס"ד ואח"כ מ"ה וקא מחשב:

מוסף רש"י

תנא אזאת תורת העולה ריבה סמיך. כדאמר במסכת נדה בפרק יוצא דופן (דף מ.) תורה אחת לכל העולין שאם עלו לא ירדו, והאי דנקט כמה, אסמכתא בעלמא היא. אבל עיקר טעמא מהתם יליף (לעיל ו:). **ומותבינן אשמעתין.** אשמועה עצמנו (גיטין לח:) יש לי להשיב על דברי (קדושין נ.). **הכהנים שפיגלו.** קרבנות שחשבו חוקים לאכול מהם חוץ לזמנם ולא הורצו לבעלים **מזידין.** שידעו שפסולים בכך **חייבין.** לשלם דמיהם לבעלים שהרי צריכין להביא אחרים, ואי נמי נדבה היא קשה בעיניו שלא הקריב קרבנו שהרי להביא דורון היה מבקש (גיטין נג.) סכן שבשמו קרבנו של ישראל חטאת לשום שלמים דאין הקרבן עולה לחובת בעליו וצריך אחר (בבא קמא ה.). **כל המנחות.** ואפילו מנחת חוטא **שאין המנחות דומות לזבחים.** דמנחות מודיעא דלא עלו **מעשיה מוכיחין.** שהוא מכזב דמרחשת עמוקה ומעשיה רוחשין רכין, מחבת צפה ומעשיה קשין כפרק כל המנחות באות מצה לקמן (דף סג.) (לעיל ב:). **מחבת ומרחשת.** שני כלים שבהם מטגנין את המנחות, שכל המנחות היו באות עשר עשר חלות, מחבת צפה ומעשיה קשים שמתוך שהכלי צף מעשיה מתפשטין והאור שורף את השמן, מרחשת עמוקה ומעשיה רוחשין ורכין שאין האור שורף את השמן וכשמניח אדם אצבעו עליה נראה כמו שרוחש. **חריבה.** מנחת חוטא שאין בה שמן דכתיב (ויקרא ה) לא ישים עליה שמן **שחיטה אחת לכולן.** וכי שחיט עולה לשם חטאת ליכא היכילא למשקל הילכך מהניא מחשבתו (זבחים ט.). **מחשבה דלא מינכרא.** אם מכזב ואם לאו, פסל רחמנא דחשיב לה מחשבה אבל **מחשבה דמינכרא.** לכל שהוא מכזב לא הוי מחשבה (לעיל ב:). **מנין שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר.** שלא יהא דבר נקטר במערכה משנערכה שחרית קודם לתמיד של שחר, ת"ל וערך עליה בבקר ובער עליה הכהן כתיב דהוא סידור מערכה **העולה עולה ראשונה.** מדלא כתיב וערך עליה עולה אלא העולה, הכי קאמר וערך עליה מיד העולה המפורשה האמורה תחלה לכל העולות והיינו עולת תמיד דפרשת קרבנות (בפ' פינחס) דקרבן תמיד כתיב ברישא (פסחים נח:) דאי לאורויי בעלמא אתא שיקטירו עליה עולה ושלמים נכתוב וערך עליה (יומא לד.).

עין משפט נר מצוה

קכז א ב מיי' פט"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה טו [עקירה בטעות לא הוי עקירה וכתב הכ"מ משום דרבא דהוא בתרא פ"ל הכי ע"ש ריש פט"ו הל' א' וכן הל' טו בכ"מ]:
קכח ג מיי' פ"ו מהל' מוכל' הל' ד:
קכט ד מיי' פ"א מהל' תמידין ומוספין הלכה כ:
קל ה מיי' שם פ"א הלכה יב:
קלא ו ז מיי' פ"ג מהל' תמידין הלכה א ופ"ה מהלכות עבודת יוהכ"פ הל"ד]:
קלב ח מיי' שם פ"א מהל' תמידין הלכה יב:
קלג ט מיי' שם פ"ה הלכה ג:
קלד י מיי' שם פ"ג הלכה יא:
קלה כ מיי' שם פ"א הלכה ג:

רבינו גרשום

וגמרינן למזבח מינה אע"ג דלא הוי הכשירו שאם עלה לא ירד: תנא ההוא לא יליף מבמה אלא אתורת העולה סמיך שריבה לכל העולין שלא ירדו: ששחטן לשם אילים. שסבור שהן בני שתים. ולא עלו לבעלים לצבור: ורבא אמר עקירה בטעות לא הויא עקירה ועלו לבעלים: מזידין חייבין לשלם דמי קרבן לבעלים. הא שוגגין פטורין מלשלם ותני עלה אפילו שוגגין [פיגולן] פיגול ובאומר מותר שסבור שמותר הוא והיינו שוגג ועקירה מדעת היא: ודקאמרת כי מעשיה מוכיחין עליה מאי הוי הא מעקר קא עקר לה רבה לטעמיה דאמר מחשבה דמינכרא דלא הוי כדאמר הוא. לא פסל רחמנא משום הכי עלו לבעלים אבל בעלמא עקירה בטעות אכתי לא ידענא אי הויא עקירה אי לא הויא עקירה: התמידין אין מעכבין את המוספין שאם לא היה להם תמידין אלא מוספין אין מעכבין את המוספין אבל בתמידין ליכא למימר אין מעכבין זה את זה דלא קרבי תרי ביחד אלא אחד בבקר ואחר בערב: אמר רבי שמעון משום הכי לא הקטיר בבקר יקטיר בין הערבים דכולה היתה קריבה בין הערבים אפילו של שחר. כלומר עיקר תחילת הקטרה על המזבח בין הערבים היה שאין מחנכין וכו': תמידין הוה להו תדיר בכל יום. ומקודש דמיקדשו תמידין מקמי דליקדשו מוספין שהקרבת תמידין הוא קודם: אילימא דאית ליה לצורך תרויהו וליקדם כלו'

שיטה מקובצת

א] מוכיחין מאי הוי. קס"ד השתא דאין זה עיקר הטעם ומסיק דעיקר טעמא משום הכי הוא ורבה לטעמיה כו': ב] תדיר ומקודש. פ"ה ב' לשונות וקשה ללישנא (קמא) [בתרא] מאי בעי הא הוי פשיטא ליה דתדיר גרירא עדיף ממקודש ושמא דתדיר דלמחר לא אלים כתדיר דהיום. ומיהו לאו דוקא עדיף דהא כי פשיט בעיא לא פשיט אלא אלמא כי הדדי נינהו וא"כ הוא פשיט מאי דלא בעי מיניה דהוא בעי מיניה איזה מהן עדיף והוא פשיט כי הדדי נינהו אלא ודאי ה"ק או דלמא מוספין עדיפא דיש בהם כח לפי שהן מקודשין ולכל הפחות [צריכין] להיות שוין. תרי"ח: ג] דהאידנא מאי: ד] תיבת את נמחק: ה] העולה סמיך תיבת קאי נמחק: ו] במה פ"א אין זה אלא גילוי מילתא בעלמא ליתן טעם דיש פסולין דאם עלו לא ירדו ויש דאפילו אם עלו נמי ירדו אבל עיקר הטעם אקרא סמיך: ז] שנקמצו כו': ח] מחבת צפה: ט] המנחה פ"א המנה: י] מפרש תוך מאן: יא] יהו לו לתמיד: יב] ברישא. וא"ת התנת בתמידין אין מעכבין את המוספין דדין התמיד להקריבו תחלה ואם לא הקריבו אינו מעכב המוספין אלא מוספין אין מעכבין את התמידין היכא משכחת לה וי"ל דמשכחת לה בתמיד הערב דדין מוספין ליקרב תחלה ואם הקרים תמיד הערב למוספין אינו מעכב המוספין: יג] דלא מפרש וה"ה דמאי דאמרינן עלו לשם אילים היינו לשם שלמי נדבה ולא יצאו מידי חובתו והוה ליה כאילו אמר התנא כשרים ולא עלו אלא דלא פריש: יד] מתניתין דכל התדיר: